

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет культурології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
На здобуття другого (магістерського) ступеня вищої освіти

Освітньо-професійна програма «Менеджмент соціокультурної діяльності»

На тему: **Технологія організації вільного часу студентської молоді**

Виконала студентка

МУРАШКО Олеся

магістратури спеціальності

Менеджмент соціокультурної діяльності

Керівник:

Кваліфікаційна робота допущена до захисту рішенням кафедри менеджменту
культури та соціальних технологій

Протокол № _____

від «___» _____ 202__р.

Завідувач кафедри _____ доц. ЦЕРКОВНИЙ Альберт

Харків 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ.....	6
1.1. Поняття дозвілля, вільного часу та рекреації.....	6
1.2. Функції та принципи дозвілля.....	11
1.3. Сучасні технології організації дозвілля.....	15
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ.....	21
2.1. Зарубіжні технології організації дозвілля молоді.....	21
2.2. Соціологічне дослідження щодо дозвіллевихорієнтацій та пріоритетів молоді у місті Харків.....	23
2.3. Основні проблеми організації дозвілля молоді у Харкові.....	29
РОЗДІЛ 3: ПРОЄКТУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО ЗАХОДУ «С.А.Т.» ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ В ПРАКТИКИ ДОЗВІЛЛЯ У МІСТІ ХАРКІВ.....	34
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТОК А.....	
ДОДАТОК Б	
ДОДАТОК В.....	
Анотація.....	

ВСТУП

В житті молоді людини дозвілля відіграє одну з ключових ролей. Це виходить з того, що молодь, як окрема соціальна група найкраще серед інших соціальних та вікових груп сприймає інноваційні технології, що беззаперечно впливає на її розвиток та становлення.

Актуальність даної роботи полягає в розумінні дозвілля як однією з головних цінностей та змісту повсякденного життя сучасної молоді особистості, його особлива роль характеризується тим, що молодь може реалізувати насущні для себе потреби. Сучасна побутова сфера життя людини найкраще характеризується свободою волевиявлення людини, а саме в можливості впливати на місце, форми та час відповідного типу дозвілля. Адже саме в останньому людина може реалізуватися як вільна особистість. Центральною особливістю цієї сфери є відсутність сімейних, професійних та побутових задач та обов'язків, що в свою чергу приводить до послаблення тиску загальноприйнятних інституцій на особу. Апелюючи до цього положення можна констатувати, що сучасний російський соціум має не врівноважену систему цінностей, в рамках якої сфера дозвілля серед молодих людей повинна перебувати в полі зору дослідників.

На актуальність вивчення проблеми дозвілля серед молодих людей впливає також той факт, що в зв'язку з особливостями сучасної молоді, остання значну частку свого часу перебуває в різноманітних групах та компаніях ровесників, котрі утворюють специфічні субкультури й впливають на її розвиток. У багатьох випадках перебування молоді людини в таких групах несе негативні фактори, принаймні з точки зору не правильної організації, що тільки підсилює інтерес до вивчення та аналізу даної проблеми. Підсумовуючи можна сказати, що сфера дозвілля, як окрема категорія життя сучасних молодих людей є надзвичайно актуальною для вивчення дослідниками.

Об'єктом дослідження є дозвіллева активність молоді.

Предметом дослідження – організація дозвіллевої активності харківської молоді.

Мета роботи — проаналізувати діяльність дозвіллевої активності молоді та розробити і організувати дозвільний молодіжний захід у Харкові.

Для досягнення мети було вирішено такі завдання: (додати)

1. Розглянути основні теоретичні засади дослідження дозвілля;
2. Вивчити теоретичні основи поняття «дозвілля»;
3. Виявити основні функції та принципи дозвілля;
4. Визначити особливості технології організації дозвілля молоді в зарубіжних країнах та Україні;
5. Сформулювати гіпотези щодо пріоритетів та організації дозвілля молоді;
6. Провести соціологічне дослідження щодо дозвіллевих орієнтацій та пріоритетів молоді в Україні;
7. Спроекувати дозвільний захід для молоді.

Теоретичною основою дослідження є роботи Праці українських дослідників (Л. Аза, І. Бех, І. Бебешкіна, В. Воловик, А. Воловик, І. Зязюн, І. Зверева, А. Капська, В. Кірсанов, В. Перебенесюк, І. Петрова, В. Піча, М. Поплавський, Н. Цимбалюк, та ін.) присвячені вивченню психолого-педагогічних та соціально-педагогічних аспектів, функцій та принципів дозвілля, дослідженню основних засад його організації. Проблеми формування культури дозвіллевої діяльності студентів у вищих навчальних закладах України вивчають науковці В. Астахова, Кірсанов, С. Пішун, О. Семашко, В. Степура, А. Стоян, С. Цюлюпа, ВЛ. Сохань, В. Суїменко, Н. Черниш, О. Якуба, А. Ярова, І. Соколова, В. Тюска та інші. В Україні проблеми вільного часу вивчають В. Піча, Т. Старченко, І. Пустельник, Н. Черниш, А. Вишняк, М. Чурилов, С. Макєєв, Є. Головаха, Н. Паніна та ін.

Інформаційна база дослідження — результати соціологічного дослідження молоді (українські та іноземне дослідження), результати

анкетування молоді, матеріали ЗМІ та інформація мережі Інтернет на тему роботи.

Методи дослідження: описовий, аналізу, порівняльний, аналітичний.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків; містить ... сторінок тексту, ... рисунків, таблиць, трьох додатків (на ... сторінках).

Список джерел включає 60 найменувань літератури, ... електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

1.1 Поняття дозвілля, вільного часу та рекреації

Інтерес до проблеми дозвілля молоді невпинно зростає. По-перше, це продиктовано об'ємом змін, котрі постійно виникають в житті молодих людей. Наразі, можемо констатувати, що роль дозвілля для молодих людей зростає, а тому й збільшується його роль в соціумі.

Для проведення якісного соціологічного аналізу ключовим видається визначення актуальних для проблеми понять, що нерозривно пов'язанні з предметом дослідження.

Зокрема, частина теоретичних понять даної теми належить до кількох напрямків соціології: галузей вільного часу, культури, рекреації та дозвілля. Саме ці дисципліни соціологічної науки найбільш точно відображають визначення понять «дозвілля», «вільний час», «практика», «діяльність», а також їх співвідношення.

Враховуючи багатоплановість проблеми «культурно-дозвіллевої практики» концептуально її можна поділити на три категорії:

- Концепція практики;
- Концепція культури;
- Концепція дозвілля й вільного часу.

Серед науковців також існують різні підходи, котрі є наступними:

1. Вчені, котрі надують важливе значення економіці, визначають вільний час як елемент позаробочого дозвілля, що допомагає формувати абсолютно новітній вид працівника, який належить до епохи науково-технічної революції.
2. Дослідники, що орієнтуються на соціологічні та філософські практики визначають вільний час, як елемент позаробочого дозвілля, котрий в

першу чергу орієнтований на розвиток особистості людини, а не вдосконалення технічних навичок працівника.

3. Науковці, які спираються на концептуальний підхід визначають вільний час, як період відновлення працездатності працівника.

Слід зазначити, що нині, окрім базових концепцій існує чимало різноманітних нових підходів до формування концепції та визначення понять вільного часу та дозвілля, котрі знаходяться в одній системі координат. Щодо останнього твердження, то більшість дослідників не ототожнюють ці поняття, тому що вільним часом володіє кожен, а дозвіллям лише частина людей. Чимала кількість наукових підходів вносить певну плутанину у визначення суті поняття дозвілля.

Наприкінці XIX – на початку XX століття вітчизняними вченими було проведено перші дослідження, щодо використання показника часу виключно в площині наукового пізнання. Серед наукових досліджень слід назвати наступних вчених та їх праці:

- Д. Журавський «Об источниках и употреблении статистических сведений» (1846);
- Н. Зібер «Опыт программы для собирания статистико-экономических сведений» (1873).

Вивчення проблеми набуло більшого розмаху після подій Української та Всеросійської Революції (1917-1922 рр.), зокрема фундаментальні праці з'явилися на початку 20-их рр. під керівництвом П. Сорокіна а С. Струмліна. До прикладу, в 1922-1925 рр. Струмліном було особисто проведено вивчення вільного часу трьох соціальних груп: селян, робітників та службовців, а в середині тридцятих років – колгоспників, робітників та службовців.

В 40-50-их рр. минулого століття фокус вивчення проблеми вільного часу змістився. Відтепер дослідження питання стосувалися не лише його значення для особи, але й як окрема цінність соціуму. Зокрема, вчені починають визначити вільний час, як період під час якого розвиваються не тільки фізичні та розумові особливості людини, але й творчі здібності, котрі є

надзвичайно важливими для потреб соціуму. При чому, саме творче використання дозвілля характеризує розвиток особистості та визначає глибоку усвідомленість власних бажань та інтересів.

За визначенням В. Й. Бочелюка: «Саме в радянський період з'являються перші якісні та кількісні показники для визначення вільного часу. В цей же час формується зміст, структура вільного часу та його вплив на розвиток суспільства. Зокрема, проводяться дослідження вільного часу за наступними напрямками: демографічний аналіз вільного часу, якісні покращення проведення вільного часу, кількісні та змістовні показники вільного часу та його вплив на соціум»[59].

В період 60-70 рр. з'являється тенденція, щодо включення питання дозвілля в систему вільного часу. Зокрема, вченими запропоновано класифікацію, що загальний час людини складається із позаробочого та робочого. Час першого людина використовує для рекреації, сну, прийому їжі та ведення власного господарства. Час другого для створення культурних, духовних та матеріальних цінностей, які дозволяють суспільству існувати та розвиватися. Звідси випливає, що життя особи поділяється на частини, котрі відзначаються різним змістом та характером діяльності: побутова, навчальна, трудова та вільна. Остання повністю залежить від вподобань та бажання особистості.

На думку вчених, у виборі типу вільної діяльності людина керується саме потреба, а не зовнішніми факторами. При цьому, існують випадки, коли трудова та вільна діяльність ототожнюється. Це трапляється, коли людина сприймає роботу як власну потребу, проявляє широкий інтерес до діяльності, не вважаючи її обов'язком чи лише засобом для отримання матеріальних вигод.

Під кінець ХХ ст. вченим В. М. Пічою були сформовані ідеї, згідно з якими дозвілля можна розглядати, як

- Елемент часу;
- Вид діяльності особистості;
- Психологічний стан, котрий необхідний для життєдіяльності.

У випадку, коли дозвілля розглядається, як елемент часу закономірно відбувається поділ людиною часу на не робочий та робочий. Саме такий розподіл прийнято вважати кількісним. Згідно з такими поглядами, дозвілля відноситься до категорії позаробочого часу й визначається, як вільний або особистий час особи. Для цієї категорії характерним є звільнення особи від побутових, сімейних чи робочих завдань, а змістом є розваги та оздоровлення.

Найбільш цікавою концепцією в цьому напрямку є т. зв. «цивілізація дозвілля». Широкого поширення вона набула в європейській соціологічній науці, а її творцем прийнято вважати ДюмазедьєЖоффра, котрий у власному аналізі використав три ключові функції сучасного дозвілля: саморозвиток, відпочинок та розваги. Основною його думкою є: «Питання дозвілля не знайшло широкого відображення в працях вчених, а тому часто не відображає сутності реального життя суспільства». Інтерес до вивчення дозвілля на прикладі спорту, кіно, театру чи телебачення не є ефективним, а для покращення аналізу потрібно досліджувати інші сфери життєдіяльності людини чи соціальної взаємодії, що може бути загальним видом зайнятості особистості.

В. В. Монастирська називає дозвіллеву діяльність окремим видом життєдіяльності, який виникає з потреб особи, що направлені для їх задоволення[6]. Прихильники саме такої парадигми діяльності вважають головним завданням дозвілля рекреацію фізичних й моральних сил та нарощення та відновлення духовних й моральних здібностей. На їх думку, діяльність, яка відбувається у вільний час людини приносить їй найбільше задоволення.

Також В.В. Монастирська наголошує, що дозвілля має ряд характерних ознак, серед яких слід виділити:

- «Дозвілля має бути компенсаційним»;
- «Передбачати свободу вибору та відсутність обов'язків»;
- «Спрямоване на отримання задоволення та емоцій»;
- «Бути самодостатнім тощо» [6].

Ключовими характеристиками дозвілля є відсутність зобов'язань та добровільність проведення.

Згідно з такими визначеннями головне завдання дозвілля звільнити особу від тих речей, котрі встановлюють для неї різноманітні суспільні утворення (соціум, родина, навчальний заклад чи церковні організації. Через це коли дозвілля поєднується з елементами праці, навчання, господарської, суспільної чи релігійної роботи відбувається фундаментальна модернізація сутності поняття, не враховуючи того, чи отримує задоволення від цього сама особистість. Тому вченими виділяється ще один тип діяльності, котрий прийнято називати напівдозвіллям.

В свою чергу діяльність, котра не несе в собі конкретного завдання чи вигоди, а орієнтована лише на задоволення визначається, як чисте дозвілля. При цьому, ініціатива в цьому процесі ґрунтується на засадах добровільності та свідомості з урахуванням потреб та інтересів особи.

Як можна помітити дефініція визначення є досить широкою, ще більшою є класифікація поняття дозвілля. Однак, існує класичний поділ поняття дозвілля за наступними рисами:

- Активне та пасивне дозвілля (ознака: вид активності);
- Епізодичне, короткочасне, тривале (тривалість);
- Святкове, щоденне, щотижневе, відпускане (періодичність);
- Туристичне, творче, відновлюючи, культурне, декоративне, прикладне, спортивне (напрямок діяльності);

Коли заходить мова про дозвілля потрібно розуміти, що воно, як будь-яке явище може мати окремі структурні елементи та об'єм. Зокрема, серед структурних елементів дозвілля виділяють: хобі, пасивний відпочинок, спілкування, використання культурних цінностей, творчі та оздоровчі заходи, асоціативні прояви тощо.

Концептуально сенс дозвілля полягає в наступних ознаках:

- Направлене на гармонійний розвиток людини, а тому визначається, як «свобода для.., а не свобода від...».
- Дозвілля є цінним само по собі та несе вагомий вплив для розвитку суспільства.
- Не регулювань соціумом, правом та технологіями.
- Може приймати різноманітні практичні види, змінюватися чи трансформуватися. Має широке поле для самореалізації особистості.
- Не поєднує в собі асоціальні та антикультурні риси.

Культурно-дозвіллеві практики відзначаються наступними ключовими характеристиками:

- Можуть ґрунтуватися на значній активності, а також суспільній ініціативі, особистих установах, потребах і бажаннях, психологічних напрямках, духовних та естетичних цінностях, як людини, так і навколишнього суспільства (змістовні).
- Виникають за прямої участі об'єкта та суб'єкта, конкретної практичної складової, мети, завдань та бажаного результату (процесуальні).
- Проявляються в обмежених часових рамках, котрими може володіти окрема особистість (просторові).

Культурно-дозвіллеві практики є найбільш ефективними для молодих людей, адже є не тільки широким полем для самореалізації власної особистості та бажаних потреб, але й дозволяють легше напрацювати певні ознаки характеру (ініціативність, витривалість, впевненість, поважність, стриманість).

1.2 Функції та принципи дозвілля

Коли особистість проводить дозвілля в певному колективі, в неї починається вироблення принципів товариства, власної позиції та прищеплюються загальноприйняті норми поведінки в соціумі.

В нашій роботі акцент зроблено саме на молоді та дозвіллі молоді. Соціологи, наприклад, під молоддю часто розуміють віковий проміжок 18-29 років, іноді, це зазначається до 35 років. Проте є і думка, що починається молодість із середньо підліткового віку. Саме через це неузгодження ми рахуємо молодість приблизно з середнього віку початку студентського життя та роки після завершення університету, тобто 16-29 років. Проте в дослідженнях, які будуть аналізовані далі, звертаємо увагу лише на проміжок 18-29, оскільки саме з цього віку були опитані респонденти різних центрів та ми маємо данні, щодо дозвілля.

Ця група особливо зацікавила нас оскільки молоді люди та студенти зокрема, на шляху усвідомлення своїх цілей, життєвих устремлінь, вироблення життєвого. В цей період в особистості формується цілісне уявлення про самого себе та оточення, розуміння багатьох аспектів життя[59]. У період молодості, починаючи з підліткового віку і завершуючи зрілістю, людина розвивається і реалізується, стверджує себе в сімейних стосунках, освіті, справі, більшості життєвих орієнтацій, а також політичних уподобаннях і соціальних цінностях.

Якщо говорити про студентство, як соціальний стан, слід розуміти, що діяльність більшості її членів носить регламентований характер і може вмщати не достатньо високу кількість дозвіллевої активності. При цьому, ті види робіт з якими зіткаються студенти вимагають від них чималого виснаження, як інтелектуальних, так і психічних й фізичних сил. Тому дозвілля стає саме тим чинником, що допомагає кожному студентові отримати нові сили. Як висновок, в більшості випадках дозвілля студента виконує рекреаційну функцію.

В.В. Кірсанова зауважує, що людині притаманно швидко визначати мету та власні мотиви вільної діяльності, однак складно сформулювати прикладні функції цього дозвілля, тобто віднайти сенс його перебування в життєдіяльності. Це пояснюється тим, що в дозвіллі людина реалізовує ті

мотиви, котрі їй важко чи неможливо здійснити при безпосередній роботі. Це відбувається через те, що в робочій атмосфері спрацьовують компенсаторні заходи, а дії людини, як правило носять обмежений характер. Тільки дозвілля надає можливість для реалізації пріоритетних занять, надає відчуття розслабленості та ейфорії.

В свою чергу В. М. Піча також виокремлює таку категорію: «навчальне та виховне завдання дозвілля, котрі потрібні не лише для молоді»[15]. Звісно, навчання та виховання є ключовим для дітей та студентства, однак навіть у дорослому житті людина повинна отримувати нові знання та виховуватися. Зокрема, надзвичайно важливим для дорослої особи є розширення кругозору, слідування новітнім тенденціям та збереження різноманітних суспільних зв'язків. Вчені визначають також нове поняття, котре є характерним для виховання дорослих – вторинна соціалізація. Сенс поняття безпосередньо відноситься до індивідуального розвитку сформованої особистості. Саме дозвілля виконує головну роль у вторинній соціалізації осіб дорослого та зрілого віку.

Існує також твердження, що отримання позитивних емоцій від дозвілля є історичним в плані розвитку особистості. На підтвердження цього наводиться факт, що під час власного життя людина прагне виконувати чималу кількість завдань та вправ, що носять, як терапевтичний, так і оздоровчий характер. Відсутність подібних практик в житті людини призводить до розвитку психічних захворювань, стресу, невротизму та інших фізичних хвороб.

С. Г. Пішун наводить твердження про те, що дозвілля здатне надати людині можливості розвитку протилежних сторін власної особистості. А саме: «Так, дозвілля надає умови відчутти себе частиною колективного (зокрема, під час подорожей, вистав, святкування), з іншої сторони побути на одинці, що іноді приносить гармонізуючий або заспокійливий ефект»[44]. Люди, часто прагнуть на дозвіллі залишаються одні, що допомагає їм зробити переоцінку власних життєвих позицій, пріоритетів, напрямків руху або навіть поро зміркувати над глобальними проблемами суспільства. Дозвілля несе чималий

ефект соціалізації, адже саме під час відпочинку, як правило виникають нові знайомства та несподівані зустрічі. Водночас, на самоті відбувається переоцінка власних близьких або родинних стосунків.

Нові європейські дослідження сфери дозвілля дозволяють говорити про створення абсолютно новітніх підходів до вивчення дозвіллевої діяльності, котрі наразі засновані на сукупності різноманітних політичних, культурних, соціальних та економічних процесах. Коли заходить мова про принципи й закони дозвілля, то варто говорити про вимоги й очікування самого суспільства від такої життєдіяльності індивіда.

Зокрема, дослідники У. В. Варнава, Л. М. Дунаєва та Л.А. Снігур схильні визначати організаційні, теоретичні, політичні, соціальні, культурні засади, які визначають таку життєдіяльність[51]. До таких принципів також належать, цитуємо:

- «Системне та цілеспрямоване проведення діяльності, при якій вільний час використовується максимально раціонально та направлений на кращу суспільну адаптацію, ініціативу та відсутність асоціальних проявів» (системність)[51];
- «Відсутність примусу та інших заборон чи регламентацій від будь-яких соціальних чи державних утворень (добровільність)»[51];
- «Можливість поділу дозвілля та його широка пластичність, що дозволяє використовувати таку форму життєдіяльності в незалежності від соціального стану, інтересів, статевих ознак, рівня культурного розвитку тощо» (диференціація)[51];
- «Можливість отримання дозвіллевих послуг при конкретному запиті, що передбачає вивчення потреб та прогнозування розвитку дозвілля» (доступність та якість)[51];
- «Врахування практичних, культурних, економічних, освітніх, політичних, демографічних та соціальних умов» (відповідність)[51].

Попри це ключовою ознакою дозвілля залишається наявність інтересу, котрий направлений не тільки на задоволення актуальних потреб, але й

може привести до формування інших запитів та сформувати нові цінності в індивіда. Інтерес, як правило прийнято визначати за рівнем уподобань конкретної людини.

Культура вільного часу розглядається з урахуванням принципів, які мають методологічний характер, цитуємо далі:

- «принципу всебічного та гармонійного розвитку особистості, соціальних груп та суспільства в цілому»;
- «принципу вільної діяльності, вільного вибору занять»;
- «принципу економії часу, який виражає соціальну ефективність використання вільного часу»[54, с.8].

Саме спираючись на цю тезу, ми робимо висновок, що є багато критеріїв, які впливають на розподіл та вибір форми дозвілля:

- вільний час;
- «саморегуляція та самокерування» (внутрішнє волевиявлення, засвоєння зовнішніх можливостей та впливу)[54, с. 8];
- соціально культурні можливості та обмеження(зовнішній фактор впливу до практики дозвілля);
- групові можливості та обмеження, звички щодо практик дозвілля у групі (наприклад, дозвілля студентів може сильно відрізнятися від дозвілля тих, хто відвідує спортивну секцію, або працює на роботі, де є офіційні та регламентовані корпоративні свята);
- перерозподіл вільного часу на дозвілля та іншу діяльність;

Слід зазначити, що функції та принципи дозвілля невпинно розвиваються, адже розвивається й соціум в якому відбувається дозвіллева діяльність. Значну роль в цьому процесі також відіграє держава, котра проводить самостійну культурну політику, запроваджує офіційну ідеологію тощо.

1.3 Сучасні технології організації дозвілля

Т. М. Ярошевич визначає технологію дозвілля, як систему різноманітних інновацій, методик та засобів, котрі забезпечують виховне завдання дозвіллевої діяльності та можуть бути використані рядом підприємств та установ[56]. Згідно з його визначенням технологія дозвілля містить всі етапи підготовки та реалізації. На прикладі дозвільної педагогіки можна назвати диференційовані, загальні та функціональні технології проведення дозвілля.

На думку Р. Джон загальні до загальних технологій слід включити ті процеси на котрі передусім орієнтується молодь (приклад, свята в різноманітних установах)[24]. Так, проведення свят є саме тією формою дозвілля, що може містити в собі інші методи та способи дозвілля. Свята можуть проводитися, як в робочий день тижня, так і вихідний, а за типом поділяються на релігійні, народні, професійні, особисті, неофіційні та державні.

Молодь сьогодні, на нашу думку, є активною частиною суспільства, адже перебуває у пошуках себе, вони активно досліджують нові та невідомі області суспільного та особистісного життя.

Саме тому, можна зазначити особливі категорії на які варто спиратися для організації дозвілля молоді. Вирішувати проблеми залучення, заохочення, для відпочинку студентам та молоді, та організовувати вільний час молоді В. В. Монастирська та А. В. Слободянюк рекомендували так[6, с. 5], наводимо цитати:

1. «Залучати молодь до різноманітних заходів, конкурсів, які не тільки будуть для них цікавими, а й покращать рівень їх знань».
2. «Кілька разів на рік проводити заохочувальні (серед студентів університету) екскурсії-подорожі по Україні, іншими країнами».
3. «Проводити семінари, тренінги, майстер-класи на яких навчатимуть як доцільно та правильно використовувати свій час, планувати свій день».
4. «Заохочувати молодь до благодійності, волонтерства, громадської діяльності».

Сьогодні молодь спрямовує також багато свого вільного часу на різноманітні види дозвіллевих занять, але молоде покоління все більше пріоритезує та приділяє увагу Інтернету, чатам, соціальним мережам та цифровим пристроям. Нові технології замінюють, змінюють та трансформують спектр дозвіллевих практик проведення вільного часу. Тому актуальним постає питання віртуального дозвілля. Наприклад, за нашою думкою, можна використовувати Інтернет та соціальні мережі як пошуку нової інформації та досвіду щодо організації дозвілля, а також інформувати та розповсюджувати інформацію про дозвіллеві заходи, аби залучати більше людей.

Так, використовуючи ряд досліджень, наприклад статистику «InMindFactumGroupUkraine» від 2019 року, ми можемо побачити кількість населення України, яке залучено в різноманітні додатки. Наприклад, цитуємо такі данні: «85% населення мають «Viber», 48% — «Instagram», а 41% — «Telegram» та «Facebook»» [60], тобто останні соціальні мережі ділять кількість користувачів порівну. Найпопулярнішими сайтами наприклад є: «google(82%); youtube.com(71%), facebook.com(55%), ukr.net(26%)— місячний охват» [60]. Ми можемо уявити, що зараз данні відрізняються від тих, що ми мали у 2019 році, через розвиток технологій та розповсюдження інтернету.

Інше українське дослідження дає нам такі данні, щодо використання українцями інтернет-середовища. За даними дослідження КМІС маємо і таку статистику: «82% користувачів, які прийняли участь в опитуванні користуються інтернетом хоча б раз на тиждень, а 78% — щодня чи майже щодня». Важлива для нас тенденція це те, що від віку залежить активність користувачів [58]. Маємо також цілком очікуваний висновок з цього дослідження, а саме: «Чим старше людина, тим менш активно і часто вона користується інтернетом. За віковим розподілом, у проміжку 18-29 років щодня, чи майже щодня користуються інтернетом 95,7% опитаних». Тобто більшість молоді є дуже активними у мережі інтернет та відповідно організовують своє дозвілля через мережу, чи витрачають свій вільний час на мережу, або знаходять там власне і саме дозвілля.

Звичайно, ми не можемо генералізувати ці данні і казати, що якщо людина щодня користується інтернетом, то і її дозвілля буде віртуальним, проте відмічаємо тенденцію використання інтернету молоддю як інструменту для соціальних інтеракцій, тобто взаємодій.

Саме тому, цілком логічним є при сучасних технологіях організації дозвілля використовувати стратегії поширення інформації про дозвілля, наприклад, через рекламу, форуми, чи чати. Так, багато сучасних театрів, гуртків та секцій мають свої профілі у соціальних мережах, аби учасники дійсні та потенційні бачили результати організованого дозвілля.

Можемо зазначити, що потреби молоді доволі різноманітні, це ми бачимо, при аналізі досліджень практик дозвілля молоді, про що буде нижче. Загалом є багато напрямівдозвіллевих практик: масові заходи, перегляд фільмів, спортивні та творчі гуртки, групове дозвілля, сімейні вечори, тощо. І звичайно, на кожную практику знайдеться різноманіття форм цього дозвілля, наприклад, величезна кількість спортивних секцій, чи вибір масових заходів, особливо в великих містах(концерти, театральні вистави, марафони, тощо). Саме на потребу в різноманітті, та можливості надати це різноманіття, коли є багато інструментів організації дозвілля, мають спиратися організатори дозвіллевих заходів для молоді, на нашу думку.

Методики, що направленні виключно на певні категорії молодих людей характеризуються як диференційовані. До таких належать, наприклад:

- технології дозвілля молодих людей, що навчаються;
- студентської;
- робочої молоді.

Таким чином, ми враховуємо особливості вільного часу, захоплення, ціннісні орієнтації та оточення молоді.

Наразі можемо говорити про наступні напрямки проведення дозвілля молодих людей:

- відображення на телебаченні та в інших засобах масової інформації різноманітних програм, шоу та ток-шоу: «Ліга сміху»,

«Хто проти блондинок», «Сніданок», «Страсті за Ревізором», «Топ-модель по-українськи», «Говорить Україна», «Що? Де? Коли?», «Дивовижні люди» тощо.

- Відображення та популяризації в ЗМІ дозвілля, дозвільних програм, мистецтва та культури, реклама різноманітних клубів та гуртків за професійних та особистісним спрямуванням;
- Використання новітніх технологій: соціальні мережі, віртуальні бібліотеки, сайти, чати, форуми, інтернет клуби;
- Формування різноманітних мультимедійних центрів для молодих людей (центри з оволодіння технологіями, освітні програми тощо);

Контакт культурних установ та ЗМІ відбувається коштом поширення реклами про майбутні події чи діяльність відповідних центрів. До таких оголошень зараховують прес-релізи, анонси та безпосередньо рекламні трансляції, борди тощо.

Д. Фрідман до форм дозвілля молоді, також зараховує не традиційні прояви, зокрема художнього напрямку – реп-концерти, hand-make, брейк-данс, fair-show, графіті, капуейро, джамп-стайл або не класичні види спорту – паркур, сноубординг, аквабайк, скейтбординг тощо[23].

На думку С. Л. Катаєва наразі відбувається становлення рекреаційної галузі для молодих людей. До такої активності дослідник зараховує, цитуємо: «косметичні центри, санаторії, оздоровчі, спортивні, фізкультурні, туристичні бази, табори, готелі та різноманітні за спрямуванням фітнес-центри»[32].

Слід зазначити, що поштовхом до становлення рекреаційної галузі для молоді в Україні було утворення різноманітних утворень з фітнесу, аеробіки й шейпінгу, котрі на початку свого існування пропонували досить прості програми основу яких становило просте фізичне навантаження. Якщо говорити про відносно нові форми дозвілля, то зараз неабиякої популярності набуває такі типи оздоровлення, як велнес та СПА, котрі не тільки стимулюють відпочинок людини, але й пропонують різноманітні психофізичні практики.

Надзвичайно важливо згадати про такий тип дозвілля, як туризм, організацією якого займаються різноманітні установи та який вважається активним відпочинком. Найбільшої популярності нині отримали наступні типи туризму: ближній, далекий, пізнавальний, водний, пізнавальний, далекий, пізнавальний, велосипедний, спортивний, пішохідний тощо.

Підсумовуючи можна сказати, що дозвілля є тим фактором, що сприяє регенерації емоційного стану молоді, каталізатором натхнення для творчої праці та індивідуального розвитку, а в деяких випадках й підтримання здорового способу життя.

Нині можемо говорити, що в світі відбувається невинне зростання соціальної та культурної діяльності молодих людей, збільшується кількість видів дозвілля та місця для самореалізації, відбувається становлення нових форм, рухів та організацій, котрі можуть стати майданчиком для реалізації потреб, прагнень та установок молодого покоління.

Особливою увагою зараз обділена народна творчість. Різноманітні гуртки та організації відтворюють побут, фольклор та намагаються залучати до цього молоде покоління. Адже саме в народній творчості закладено основи української самності, культурний код, що особливо актуально, коли країна під впливом боротьби за своє існування, переходить ще більше на українську мову, звертається до української народної творчості, символіки та практиках, наприклад, багато хто долучається до придбання вишиванок та святкування «Дня вишиванки». Сучасні українські музиканти звертаються до народних мотивів, прослуховування такої музики також виступає частиною заповнення молоддю свого вільного часу.

Тому слід зазначити, що проблемі правильного залучення молоді до конструктивних форм проведення дозвільної діяльності, а також правильного оформлення відповідних заходів та дотримання різноманітних технологій є пріоритетним завданням для науковців, держави та молодіжних організацій.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

2.1 Зарубіжні технології організації дозвілля молоді

Одним із пріоритетних досліджень, котре відбиває пріоритети при виборі дозвілля серед молоді закордоном стало опитування брюссельської компанії GfKAdHocResearchWorldwide, котре остання проводила на замовлення TheWallStreetJournalEurope. «В опитуванні взяло участь близько 22000 з 21 країни (ЄС, країни Центральної та Східної Європи та Туреччини)», — зазначають в аналітичній статті[57].

Головним питанням дослідження стало те, з якою періодичністю мешканці відповідних країн ходять до закладів харчування та яку суму витрачають в них. Ще одним, чи готові вони поїхати далеко, тільки-но для того, що відвідати концерт відомої групи та як вони бачать свій найкращий відпочинок.

До прикладу, серед британців кількість мешканців, які люблять проводити відпочинок поза домом була вищою, ніж тих, хто планує дозвілля вдома, згідно з результатами дослідження «GfKAdHocResearchWorldwide»(ми і далі у цьому розділі будемо використовувати це дослідження), вдома планують відпочивати 40% опитуваних, поза домом 32%, а залежно від настрою — 18% (див. додаток А, рис.1.).

Це може пояснюватися тим, що в Англії досить розгалужена система зонт відпочинку (пляжів, майданчиків, парків, спортивних залів, бібліотек, пляжі). Держава частково відшкодовує ці витрати коштом грошей залучених через податки. Водночас в багатьох графствах можна зустріти чимало місць, де можна відпочити за окрему оплату: човнові станції, басейни, гольф, театри, спортивні зали.

Значне місце серед респондентів, як вид дозвілля вказано відвідування пабів, кафе та ресторани. Найвищий цей показник в таких країнах, як: Великобританія, Нідерланди, Іспанія, Італія та Греція(див. додаток А, рис. 2.).

Що цікаво відповідно найнижчу активність, щодо такого відпочинку може спостерігати в таких країнах, як Австрія, Франція та Німеччина.

Чимало респондентів в різних країнах, серед форм дозвілля також назвали облаштування домівки та роботи на присадибній ділянці. Наприклад, в Румунії, Швеції, Австрії та США(див. додаток А).

На відміну від українського дозвілля, європейці рідше вибираються на концерти чи в кіно. Найбільше саме такому типу дозвілля приділяють увагу в Іспанії, Данії та Бельгії(див. додаток А).

Щодо занять спортом, то така форма дозвілля не є широко розповсюдженою серед європейців, хоча й існують винятки. Такими винятками є Фінляндія, Швеція, Швейцарія та Чехія. Такий наслідок може бути через розвинену мережу спортивних секцій, залучення в спорт з дитинства та соціальне заохочення до занять спортом(див. додаток А). Найменші показники у Угорщини, Німеччини та Франції(див. додаток А)..

Підсумовуючи можемо сказати, що дане опитування показали відмінності в проведенні дозвілля в різних країнах. Зокрема, дослідження показує, що передусім мешканці європейських країн частіше за все планують власний відпочинок саме вдома. На другому місці серед форм проведення дозвілля слід відзначити походи в паби, ресторани та інші заклади гастрономії. Цікавим є факт, що в різних країн місця проведення дозвілля різняться.

Також слід сказати, що створення умов для мешканців та залучення їх до різноманітних форм дозвільної діяльності допомагає зменшити рівень криміногенності в країні. Цікою формою проведення дозвілля залишається туризм. Саме завдяки такому відпочинку можна раціонально та з користю використати вільний час, а створення різноманітних туристичних організацій не

тільки дозволяє відчувати екстремальні емоції, але покращити власне самопочуття та спостерігати за екологією.

2.2 Соціологічне дослідження щодо дозвіллевих орієнтацій та пріоритетів молоді у місті Харкові

Для аналізу дозвіллевих практик було розроблено програму дослідження, а також анкету дослідження (див. Додаток В) для проведення інтерв'ю і отримання даних, а далі їх аналізу (див. Додаток Б). Дослідження бачимо *актуальним* враховуючи підняті у цій роботі теми, а також важливість дослідження пріоритетів сучасної молоді для можливих подальших досліджень цього питання, до якого входять: вільний час та ставлення до нього студентів, структура вільного часу, інтереси, цільова спрямованість студентів, бачення проблем.

Дослідження було проведено серед студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) Харківської державної академії культури та ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Об'єкт дослідження: Студентська молодь м. Харкова.

Предмет: Дозвіллеві орієнтації та пріоритети молоді у місті Харкові.

Метою дослідження було визначити специфіку формування структури вільного часу студентів. *Завданням* дослідження було виявити характеристику наступних аспектів:

- обсяг вільного часу студентів дає змогу оцінити можливість приділяти особистій діяльності необхідний час;
- коло інтересів студентів дає уявлення про тенденції у напрямках діяльності, що здійснюється невідконтрольно та без тиску з боку керівництва ВНЗ;
- ціннісно-цільова орієнтація студентів показує цілі, якими керуються студенти як у процесі навчання, так і у вільний від навчання час;
- видимі проблеми на шляху досягнення мети виявляють очікування

студентів від процесу навчання та бачення ними свого майбутнього, що говорить про деякі причини реалізації свого часу.

Вивчення проблематики проводилося за стандартною практикою, за допомогою розвідувального типу дослідження, тобто шляхом *анкетування*. За допомогою анкетування можна зібрати інформацію за короткий термін, охопити широку аудиторію та отримати обґрунтовані відповіді, адже анкетування проводиться анонімно.

Анкета складається із загальних питань, які стосуються демографії, а також питання, що відповідають зазначеним завданням та загальною метою. Анкета, яка надсилалася респондентам міститься у Додатку В.

Вибірка студентів: Студенти магістерського рівня навчання.

Участь в анкетуванні взяли 53 студенти університету 5-го курсу. З них 28 осіб – дівчата, 25 осіб – хлопці, що дозволяє приблизно однаково оцінити питання з позиції гендерної рівноваги. З опитаних у шлюбі не складається ніхто, дітей не мають. Тож, хлопців опитано 47%, а дівчат — 53%(див. додаток Б, рис.1).

Наступний критерій пов'язаний із працею опитуваних респондентів. Ми зазначали, що дозвілля залежить від чиннику «вільний час». Саме за цією категорією ми визначили наступний ідентифікатор. З опитаних працюють постійно 17 осіб, працюють періодично – 22 особи, не працюють – 14 осіб. Лише третина опитаної молоді працюють постійно. Цей критерій важливий, оскільки показує кількість вільного часу в молоді для своєї дозвіллевої активності, пріоритетності в життєвих орієнтаціях та потреби (див. додаток Б, рис.3).

Вільний час та тип проведення дозвілля визначає і найближче оточення, тому ми опитали із ким живуть наші респонденти, які можливості вони мають. Проживають з батьками – 17 осіб, у гуртожитку – 11 осіб, винаймають житло – 11 осіб, мають власне житло – 9 осіб, проживають у родичів/друзів – 5 осіб(див. додаток Б, рис.3). Відповіді дуже різноманітні, звичайно, місце проживання та оточення в домогосподарстві, ми також виділили як важливий критерій.

Для початку варто з'ясувати чи взагалі тема проведення вільного часу є актуального для сучасних студентів. Тож отримуємо такі данні, що дуже актуально для 24%, швидше (скоріше) для 27%. Взагалі не актуально всього лише для 11%(див. додаток Б, рис.4).

Тому можна зробити висновок, що дане питання є актуальним для більшості студентів. Варто дізнатися чи є час на дозвілля достатнім. В результаті 36 осіб (67.9%) вказали на недостатній час на дозвілля(див. додаток Б, рис.5).Це є також важливо для подальших висновків, як студенти оцінюють свій вільний час для дозвілля.

Далі було вирішено дізнатися у опитуваних навіщо взагалі потрібне дозвілля та якось цікавого його проводити, а також які цінності воно формує.

Тож було виділено такі категорії (надаємо нижче разом із відсотками відповідей опитуваних респондентів) щодо значення для них дозвілля:

- загальнокультурні (46%);
- духовні (26%);
- фізичні (20%);
- громадсько-політичні (8%).

Таким чином, більша частина опитаних студентів усвідомлює цінність вільного часу та має бажання ефективно його використовувати.

Варто розглянути, чим заповнений час студентів у звичайний будній день (всі розрахунки взяті в середніх показниках). Тож маємо такі данні по категоріям і відсоткам, надаємо їх нижче(див. додаток Б, рис.7):

- Сон(32%);
- Навчання (24%);
- Робота (11%);
- Дорога(8%);
- Домашнє завдання (8%);
- Громадське життя університету(8%);
- Дозвілля (1%);

Як бачимо, часу на дозвілля у будні практично не залишається. Тому студенти можуть економити на своєму дозвіллі, відповідно до того, який день тижня, та як багато інших обов'язків студенти мають. Однак, як було помічено під час опитування, все це індивідуально, а показники мають середнє значення. Так, одні студенти не мають роботи (підробки) і цей час мають догляд на дозвілля, середній показник роботи 3 години на добу. Деякі студенти не витрачають час на щоденне виконання домашнього завдання (середній показник 2 години), оскільки зробили на вихідних усе й одразу, на нього йде менше часу або «не ставлять».

Ще одна група студентів може витрачати більше або менше часу на дорогу (середній показник 2 години сумарно до навчального закладу та назад). Що стосується домашніх обов'язків, то тут середнє значення 2 години, сюди входить: приготування їжі, невелике прибирання, деякі включали в цей пункт догляд за собою.

Дивлячись на пункт «громадянське життя університету» (в середньому 2 години) можна сказати, що це є формою дозвілля. Варто зазначити, що цей пункт також не є щоденним і індивідуальний у опитаних студентів, тому що хтось більше включений у життя університету, а хтось взагалі не бере участі в ньому. Також така форма дозвілля не є такою для всіх студентів. Комусь справді цікаві дебати чи наукові конференції і це є його дозвіллям, а хтось туди ходить «бо так потрібно».

Єдиний показник, які збігаються у всіх опитаних студентів – сон. На нього відведено найбільше часу, саме 6-8 годин (меншість вказувало 9 годин сну). Загалом, можна сказати, що весь час на дозвілля припадає саме на вихідні дні. Однак, це також індивідуально, бо студенти з інших міст часто на вихідних їдуть додому до батьків, або саме на вихідних роблять усі домашні обов'язки (прибирання, приготування їжі) та домашні завдання. Не дивлячись на це, все ж більшість часу у вихідні дні припадає на дозвілля.

Наступне питання було про те, як студенти воліють проводити своє дозвілля:

- спортивні заняття (16%)
- прогулянки (15%)
- похід у клуби/кафе (10%)
- комп'ютерні ігри ( )
- соціальні мережі (15%)
- лежання перед телевізором (14%)
- читання книжок (8%)
- рукоділля (5%)
- інше(3%)(див. додаток Б, рис. 8)

Як ми бачимо більшість опитаних воліють гуляти або займатися спортом (16%). Такий результат є неочікуваним та приємним, адже в епоху цифровізації можна помітити що багато людей воліють більше часу проводити за гаджетами та комп'ютерними іграми. однак, як ми бачимо ці два заняття знаходяться недалеко, тому було вирішено перевірити на що саме студенти витрачають свій час у Інтернеті. Доволі великий показник маємо в комп'ютерних іграх, соціальних мережах, та телебаченні, разом ці показники складають майже третину від загальних результатів.

Тож, наші респонденти виділили такі категорії:

- кросворди, логіні завдання(15%);
- електронні книги (20%);
- читання публікацій (34%);
- розважальний контент(31%)(див. додаток Б, рис. 9);

Звичайно, це опитування не може охопити увесь спектр дозвілєвої активності в інтернеті, адже не деталізоване питання соціальних мереж, проте це відображено в показнику «читання публікацій», адже малося на увазі інтернет-користування.

Так ми бачимо що більшість студентів (34%) читають публікації в Інтернеті та соціальних мережах(див. додаток Б, рис. 9). За їх додаткової інформацією, можна також сказати що більша половина це корисні публікації, з яких можна отримати нову та корисну інформацію.

Також значна кількість опитуваних воліють проводити свій час перед телевізором. Варто розглянути, що саме дивляться студенти. Тож ми маємо статистичні данні про пріоритети при перегляди телепередач, з відсотками надаємо нижче:

- телесеріали (25%);
- інформаційні (24%);
- спортивні (14%);
- художні фільми (17%);
- науково-популярні(9%);
- музичні(7%);
- суспільно-політичні(4%)(див. додаток Б, рис.10).

Як ми бачимо, спостерігається орієнтація молоді на розваги у вільний час і лише незначна кількість на розвиток та отримання нової інформації. Тому важливою проблемою вільного часу є поліпшення його якості.

Тому було вирішено дізнатися чи подобається сучасним студентам культурний відпочинок. Культурний відпочинок не подобається 51% студентської молоді, тож вони віддають пріоритети іншому типу дозвілля скоріше, при тому інколи так проводять час аж 35% респондентів (див. додаток Б, рис.10).

Таким чином, з'ясовано, що переважна більшість студентів не цікавляться культурним відпочинком. Однак, варто дізнатися, можливо студенти цікавляться дозвіллям у якості громадської діяльності. Тож данні такі, ніколи не беруть участь 45%, беруть участь коли попросять — 23%, а завжди беруть — 16%)(див. додаток Б, рис.12). Тож більшість людей не роблять це на

постійній основі та стабільно, а скоріше ситуативно і коли вони відчують в цьому потребу.

Таким чином, можна зробити висновок, що переважна більшість опитаних студентів не беруть участі у громадському житті.

В ході опитування, було цікаво подивитися на соціальне оточення студентів, тобто з ким саме опитуванні воліють проводити своє дозвілля. Більшість студентів проводять свій вільний час з друзями (45%), а з коханою людиною 24%, тож у перевага все одно надається оточенню. З сім'єю цей показник складає 17%, а на самоті —14%)(див. додаток Б, рис.13).

Як ми бачимо, переважна більшість опитаних проводить своє дозвілля з кимось: членами сім'ї, друзями або коханою людиною. Таким чином, студентам подобається спілкуватися, завдяки чому у студентів формуються корисні навички та внутрішня свідомість.

Однак, також цікаво чи використовують опитувані для дозвілля з іншими алкоголь та куріння. Зазвичай це є доволі популярним способом проведення дозвілля, як особливого дня, який відрізняється від буденного життя. Або просто є звичаєм. За даними 36% не використовують алкоголь та цигарки, а 35% — використовують. Також 24% зловживають іноді, час від часу %)(див. додаток Б, рис.14).

Можна зробити висновок, що третя частина вважає курінням абсолютно нормальним явищем, інша частина ставиться вкрай негативно та третя частина нейтрально.

Таким чином, можна виділити ряд проблем з якими стикаються студенти під час планування свого вільного часу, які також варто розглянути. Дозвілля це не лише про спосіб та тип активності, а й про оточення, традиції та побажання. Статистика показує, наскільки різноманітний вибір активності є в студентської молоді. Більшість обирає своє дозвілля залежно від обставин серед варіативностей вибору.

2.3 Основні проблеми організації дозвілля молоді у Харкові

У ході соціологічного дослідження було виділено низку проблем організації вільного часу студентської молоді у Харкові. Серед них варто виділити:

- нестача вільного часу 22 – 41.5;
- втомленість після навчання 16 – 30%;
- фінансові труднощі 17 – 32%;
- відсутність установ культури, спорту, відпочинку 9 – 16.9;
- невміння організувати свій час 8 – 15;
- нездатність задовольнити потреби молоді 7 – 13.2;
- незнання студента чим він хоче займатися 11 – 20.7

Детальніше середнє значення ми можемо побачити на діаграмі(див. додаток Б, рис. 15).

Першу проблему, на яку вказали опитуванні, – недостатньо вільного часу у студентів. У ході дослідження 41.5% опитаних вказали що брак часу для дозвілля є важливою проблемою для них. У попередньому підрозділі були проаналізовані відповіді студентів на їх навантаження впродовж дня.

Наступною проблемою є втомленість після навчання. Як було підмічено раніше, навчання займає другу «сходінку» у студентів, тобто на нього відводиться у середньому 6 годин (також цей показник може змінюватися в залежності від кількості пар та самого студента). Також, якщо додати ще у середньому 2 години на домашнє завдання, то цілком логічно, що студенти часто втомлюються від такого навантаження та не мають сил.

Чимало важливою проблемою відсутності дозвілля у студентів є фінансові труднощі. Вони включають кілька категорій, нижче разом із відсотковим значенням(див. додаток Б, рис. 16):

- маленька заробітна плата (23%);

- великі вимоги до організаторів секцій та гуртків(11%);
- багато секцій – платні(36%);
- далеко від місця проживання(17%);
- додаткові витрати (наприклад, костюми)(13%).

Перехід багатьох установ, що здійснюють організацію дозвілля у вільний час, на комерційну основу зробило їх недоступними для більшості бажаючих, часом місячна плата за заняття в будь-якій студії можна порівняти з місячною зарплатою батьків студентів. Так як не всі студенти мають свій хоча б невеликий зарібок, а багато хто є приїжджими і не живе з батьками, вони відокремлені від такої сфери дозвілля.

Також відсутність установ культури, спорту, відпочинку є однією із проблем. Як уже було сказано, здебільшого всі комерційні заняття є платними, тим самим безкоштовні чи волонтерські організації все частіше закриваються через нездатність винаймати приміщення, закуповувати обладнання, знаходити викладачів.

Можна ще додати таку проблему як вік (вона не включена до загального списку, проте має місце бути згаданою). Так, деякі безкоштовні (і платні також) секції не готові брати людей студентського віку та навчати їх із нуля.

Примітно, що питання «Що ви хочете побажати, щоб дозвілля студентів стало цікавішим і насиченішим у нашому місті?» більшість студентів (66%) висловилися за збільшення стипендій та щоб було більше привілеїв. 17% хочуть більше розважальних місць у місті. Інші бажають знизити час занять у ВНЗ, а хтось думає, що дозвілля студента залежить від особистої зацікавленості.

Ще одна важлива проблема дозвілля – нездатність задовольнити потреби молоді. А перша потреба – потреба у спілкуванні. Навчитися співати, вишивати і т.д. – це все другорядне. Головна причина відвідування різноманітних закладів дозвілля – відчуття комфорту в їхніх стінах, а також можливість реалізувати свої здібності, самоствердитись серед однолітків.

Невміння правильно організувати своє дозвілля призводить сучасну молодь до довгого сидіння перед телевізором, комп'ютерної залежності тощо. Незважаючи на невинність такого проведення часу, це завдає істотної шкоди їхньому здоров'ю. Довге просиджування перед телевізором призводить до втрати зору, порушення постави, хвороб хребта. Людина стає апатичною, дратівливою, у неї часто змінюється настрій. Це також можна із незнанням студента чим саме він хоче займатися, а ходити на безліч секцій немає часу або фінансової можливості.

За даними дослідження можна зробити висновки:

- потрібно розширити нормативно-правову базу у галузі молодіжної політики, що сприятиме підвищенню ефективності організації дозвілля молоді;
- слід створити систему моніторингу громадської думки молоді про її дозвільні переваги та інтереси, що дозволить оптимізувати витрати ресурсів органів місцевого самоврядування та регіональної влади у сфері організації дозвілля молоді;
- необхідна тісніша взаємодія регіональних та місцевих органів влади зі ЗМІ з метою популяризації дозвільних заходів, що організуються для молоді, повідомлення про шкоду та заборону вживання шкідливих речовин, пропаганди здорового способу життя;
- організувати більше культурно-масових заходів у системі культурно-просвітницької та виховної роботи університету із залученням високопрофесійних майстрів культури та мистецтва, розвиток меценатської діяльності від місцевих закладів культури та мистецтва;
- активізувати роботу із залучення студентів художньої самодіяльності, членству у спортивно-туристських гуртках та гуртках;
- поширювати досвід студентів, які добре навчаються і водночас знаходять час для активної участі у громадському, культурному та спортивному житті вузів, підтримувати та заохочувати таких осіб;

- продумати питання вдосконалення психологічного забезпечення навчального процесу, організувати та провести комплекс занять, тренінгів з саморегуляції психічного стану, профілактики та нейтралізації стресу, впровадити у практику заняття у навчальних групах з рольових ігор, розслаблення;
- активніше боротися зі шкідливими звичками у студентському середовищі, пропагувати здоровий спосіб життя.
- досліджувати віртуальне дозвілля молоді та використовувати соціальні мережі для інформування про дозвілля; поширювати позитивний досвід;
- розробити програми із залучення студентів в офлайн та онлайн практики дозвілля (мати можливості розвивати молодь і через мережу, через неможливість, и небезпечність реального залучення);
- особливо активно працювати над поширенням корисного та активного дозвілля молоді, яке б розвивало навички та соціальну адаптацію;
- співпрацювати дослідникам молоді з молодіжними організаціями для спільних дій;
- висвітлення у ЗМІ важливості організації вільного часу.

В результаті дослідження було встановлено, що у більшості студентів достатньо вільного часу (близько 2-3 годин), але значна частина не вміє ефективно його використовувати. Для них це час, коли ви нічого не можете вдіяти. Студенти проводять його досить пасивно (відпочивають вдома) та схильні до шкідливих звичок (куріння), мало уваги приділяють саморозвитку. Проте, ми помічаємо великий спектр вибору вільного часу серед студентів, отже можемо говорити про певну доступність ряду сфер дозвіллевих практик.

РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО ЗАХОДУ «С.А.Т.» ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ В ПРАКТИКИ ДОЗВІЛЛЯ У МІСТІ ХАРКІВ

З метою реалізації поставленої мети нами був запропоновано проєкт з організації молодіжного заходу, аби показати особливості проектування дозвілля та практик молоді щодо власного вільного часу.

Одним із найпопулярніших видів молодіжного дозвілля є різноманітні заходи. Ми бачили в нашому дослідженні, що молодь надає перевагу дозвіллю з друзями, або з коханою людиною. Також, спираючись на європейське дослідження отримали висновок, що молодь різних країн доволі часто звертається до дозвіллевих практик поза домом, на різноманітних заходах.

Антикафе набули популярності відносно нещодавно в нашій країні, тому ми вирішили використати цей цікавий формат та його можливості для реалізації дозвілля. Так, антикафе може мати різні форми відпочинку всередині, оскільки є вільним простором для реалізації різних заходів. Найчастіше відвідуватимуть антикафе студенти, сім'ї з дітьми, творчі та ділові люди, самозайняті громадяни (фрілансери).

Цей проєкт є практичною демонстрацією можливості ефективної організації дозвіллевого заходу(клуб інтелектуальних ігор) для молоді, а також ми проаналізували теоретичні можливості та перспективи, які будуть викладені нижче у цьому розділі.

Актуальність проєкту: Дозвільна діяльність є значущою молоді оскільки, у цій галузі реалізуються важливі соціокультурні потреби молодих людей у соціалізації, самореалізації, комунікації, відбувається залучення до духовних цінностей суспільства.

Молодіжні антикафе є важливими суб'єктами організації дозвільної діяльності, це установи, основна місія яких полягає в їх широкому соціальному призначенні, у задоволенні інтересів дозвілля різних груп молоді у сфері вільного часу, створення умов для успішної самореалізації молоді, спрямованої

на розкриття та подальший розвиток її потенціалу. У цьому проекті ми використовуємо антикафе як інформаційно-комунікативний простір в межах якого реалізуються дозвіллеві практики, обмежені форматами заходу.

Назва проекту: Дозвіллеві заходи «С.А.Т» (communicativeactiveterritory - комунікативна активна територія).

Мета проекту: Заснування серії заходів, які сприяли би соціалізації та структурному проведенні дозвілля молоді.

Модель: Наявність приміщень з настільними іграми та структура заходу відповідно до визначених дозвіллевих потреб.

Цільова аудиторія проекту: молоді люди від 18 до 35 років; студентство, активна молодь.

Правова форма реалізації проекту:

Договір оренди залів антикафе

Організаційна структура:

Організаційна структура заходів «С.А.Т» є лінійною. Лінійна організаційна структура управління - це найпоширеніший тип ієрархічної структури для дрібних і середніх організацій, у якій вищий керівник здійснює одноосібне керівництво. У нашу проекті за реалізацію проекту відповідає один керівник, а усі, хто виступають у ролі асистентів и помічників — підпорядковуються вказівкам керівника проекту та централізованої координації.

Таблиця 3.1

Переваги та недоліки лінійної організаційної структури для серії заходів «С.А.Т»

Недоліки	Переваги
навантаження управлінців верхнього рівня	ясно виражена відповідальність
тенденція до формалізації оцінки ефективності та якості роботи	чітка система єдиноначальності - один керівник зосереджує в своїх

підрозділів призводить зазвичай до виникнення атмосфери страху та роз'єднаності	руках керівництво всією сукупністю процесів, що мають спільну мету
мала гнучкість та пристосовність до зміни ситуації	швидка реакція виконавців на прямі вказівки керівника
підвищена залежність результатів роботи організації від кваліфікації, особистих та ділових якостей вищих управлінців	оперативність у прийнятті рішень: узгодженість та чіткість взаємодій

Організатор заходів «С.А.Т» виконує такі функції:

- загальне керівництво організаційною діяльністю проекту;
- ведення плану заходів та етапів підготовки;
- вжиття заходів щодо забезпечення здорових та безпечних умов;
- консультує відвідувачів з питань надання послуг, забезпечує їх ознайомлення з асортиментом наявних ігор;
- надає окремі доручення асистентам та ведучим.

Опис функціональних обов'язків співробітників:

- 1) Керівник – 1 особа;
- 2) Менеджер зали(ведучі ігор) – 4 особи;

Усі помічники є одночасно і гравцями минулих заходів, або запрошеними спеціалістами. Їх робота є неоплачуваною і рахується добровільним, безоплатним наданням послуги.

Час проведення:

На вихідних (субота та неділя) протягом одного місяця. 8 заходів на базі знайденого приміщення антикафе.

Організаційний план (структура заходів):

1. Вступ: Обговорення останніх новин та знайомство;
2. Ознайомлення з репертуаром ігор;
3. Розподілення по командах;

4. Вибір ведучих;
5. По неділях — проведення турніру з гри «Мафія»;
6. Підведення підсумків;
7. Чай та солодощі після ігор;
8. Було також встановлено час для двох невеликих перерв на 10 хвилин.

Види отриманих та наданих послуг:

- Надання власниками приміщення для проведення настільних ігор;
- організація культурного дозвілля для молоді;
- безкоштовний чай та печиво;
- можливість замовити позиції з меню антикафе за окрему плату(не входить в план заходу);
- надання матеріалів для проведення настільних ігор.

Ігри, які були формою розваг на заході:

Мафія: розвиток когнітивного і дедуктивного мислення та комунікаційних навичок) — різна складність, залежно від кількості гравців та їх досвіду;

Кеш-флоу(Cashflow): Фінансове планування та стратегічне мислення.

Уно (UNO): Швидкість реакція, планування тактики — гра підходить для маленьких компаній та не дуже досвідчених гравців, які хочуть спробувати для себе формат такого заходу.

Комунікаційна частина проекту:

Перевагою проекту є можливість обрати для себе гру, познайомитися з новими людьми та домашня обстановка, яка сприяє комфортному спілкуванню та проведення часу. Для молоді— це чудове місце для зустрічі з друзями, веселого спілкування та корисного проведення часу.

Таким чином, за підсумками проведеного аналізу було виділено фактори середовища, що мають найбільшу вагомість:

Соціальні чинники мають значну вагомість за оцінками експертів, бо проект є соціально орієнтованим. Найбільш значущими факторами є статево-вікова структура, культурний рівень, стиль життя, звичаї, звички.

Рекламна компанія для проекту антикафе «С.А.Т» розрахована на тиждень перед самим заходом у соціальних мережах власних, організаторів інших заходів, а також місця проведення.

Було проведено такі процедури для розповсюдження інформації про захід:

- правильне оформлення
- якісні та чіткі фотографії (не повинно бути розмитих плям, різного виду фотографічних дефектів: червоні очі, затемнені області, інше);
- використання різних редакторів та фотошопу, відповідно до потреб;
- оригінальні та корисні матеріали про захід;
- використання 5-15 релевантних хештегів;
- коментувати інформацію потенційних клієнтів;
- відповідати клієнтам;
- інформування про захід та актуальні формати з день до проведення заходу;

Для здійснення заходів, представлених у програмі, слід було розробити рекламний медіа-план, у якому будуть представлені основні інструменти, завдання та терміни їх виконання. Особливо актуальним це буде при організації турнірів, або тематичних марафонів. Надаємо приклад нижче.

Таблиця 3.2

Медіаплан рекламної кампанії для заходів "С.А.Т"

Стратегічні	Місяць виконання											
	Вер	Жов	Листо	Груд	Січ	Лют	Бере	Квіт	Тра	Чер	Лип	Сер

завдання	сень	тень	пад	ень	ень	ий	зень	ень	вень	вень	ень	пень
Контекстна реклама(SEO)												
Інтернет реклама												
Зовнішня реклама												

Економічна частина проекту

Для початкового функціонування проекту потрібний бюджет на покупку ігор, оренда додаткових приміщень, а також спеціальні подарунки переможцям турнір. Проте, оскільки планувалося співробітництво із антикафе (організація оригінальних заходів в обмін на приміщення), а також зняття мінімальної суми для призового фонду переможцям ігор, то перші частини проекту не потребували значних витрат.

Таким чином, можна припустити, що представлений проект при вмілому управлінні, грамотному плануванні та середнім попитом на подібні заходи є доцільними для реалізації.

За підсумками роботи можна показати такі **результати**:

- Залучення молоді до дозвіллевих заходів;
- Часто, до заходів долучалися нові гравці за феноменом «сніжної кулі» (поширення інформації серед знайомих);
- Проведено багато інтелектуальних ігор та турнір в гру «Мафія»;
- Залучення молоді у спілкування на соціальні, культурні та побутові теми;
- Створення фото- та відео-матеріалу;
- Формування команд;
- Організація форм для покращення соціальної комунікації в новому комунікативному просторі(гравці знаходили нових

друзів та грали зі своїми родичами, коханими, чи іншими студентами)

Подібні заходи об'єднують людей у команди, де їх ролі, порівняно із повсякденним життям змінюються, що дозволяє зменшити комунікативний стрес, оскільки всі ігри є іграми формати оффлайн(offline), то ми знижуємо інформаційний шум, який є основою соціальної та інформаційної втоми в молоді, як ми бачили за результати дослідження.

Саме потреба в комунікативному заході була результатом наших роздумів про можливість створити дійсно корисний для молоді дозвіллевий захід. Багато людей проводять свій час по одинці, або не розвивають себе у своєму дозвіллі, а ігри популярні саме у цифровому форматі, тому комунікативний захід — спроба об'єднати основні принципи організації дозвілля, сучасні проблеми культури вільного часу, а також різні формати ігор в одному просторі.

Візуалізація результату роботи представлена у вигляді оригінального відео з фото-, відео- звітом, а також особистими коментарями про підсумок реалізації проекту щодо серії молодіжних заходів.

ВИСНОВКИ

Після проведення аналітичної роботи а також збору інформації, можна зробити наступні висновки:

1. Проблема проведення вільного часу молоддю стає все більш популярним питанням, як і самих молодих людей, так і їх старшого оточення. Адже, у час гаджетів та інформаційних технологій багато студентів не вміють правильно та ефективно заповнювати свій вільний час. Так, на думку вчених, у виборі типу вільної діяльності людина керується саме потреба, а не зовнішніми факторами. Бо, як з'ясувалося, для сучасної молоді не так важливе саме заняття та проведення вільного часу, а спілкування з оточуючими. Дозвілля є тим фактором, що сприяє регенерації емоційного стану молоді, каталізатором натхнення для творчої праці та індивідуального розвитку, а в деяких випадках й підтримання здорового способу життя.

2. Функції та принципи дозвілля невпинно розвиваються, адже розвивається й соціум в якому відбувається дозвіллева діяльність. Значну роль в цьому процесі також відіграє держава, котра проводить самостійну культурну політику, запроваджує офіційну ідеологію тощо.

3. У другому розділі було проаналізоване одне із пріоритетних досліджень брюссельської компанії GfKAdHocResearchWorldwide, котре остання проводила на замовлення TheWallStreetJournalEurope. Воно відображає яким видам дозвілля віддають перевагу люди у різних країнах (ЄС, країни Центральної та Східної Європи та Туреччини). В ході аналізу, було з'ясовано, що передусім мешканці європейських країн частіше за все планують власний відпочинок саме вдома. На другому місці серед форм проведення дозвілля слід відзначити походи в паби, ресторани та інші заклади гастрономії.

4. Також, було проведено власне соціологічне дослідження, метою якого було визначити специфіку формування структури вільного часу студентів. У ході дослідження були виконані наступні завдання:

- оцінена можливість студентів приділяти необхідний час на дозвілля;

- виявлено коло інтересів студентів;
- виявлені проблеми, які заважають ефективно та якісно проводити дозвілля студентам.

Вивчення проблематики проводилося з допомогою розвідувального дослідження шляхом опитування.

Вибірка студентів: 53 студенти університету 5-го курсу. З них 28 осіб – дівчата, 25 осіб – хлопці.

Було виявлено, що студенти люблять проводити свій вільний час «у телефоні». Також, було виділено низку проблем організації вільного часу студентської молоді у Харкові. Серед них варто виділити:

- нестача вільного часу;
- втомленість після навчання;
- фінансові труднощі;
- відсутність установ культури, спорту, відпочинку;
- невміння організувати свій час;
- нездатність задовольнити потреби молоді;
- незнання студента чим він хоче займатися.

В результаті дослідження було встановлено, що у більшості студентів достатньо вільного часу (близько 2-3 годин), але значна частина не вміє ефективно його використовувати. Мабуть через те, що мають великий спектр вибору, як використати свій вільний час серед студентів. Для них це час, коли ви нічого не можете вдіяти. Студенти проводять його досить пасивно (відпочивають вдома) та схильні до шкідливих звичок (куріння), мало уваги приділяють саморозвитку.

5. У третьому розділі був розроблений проект серії дозвіллевих заходів «С.А.Т» (communicativeactiveterritory— комунікативна активна територія), мета якого створення розважально-інтелектуального способу проведення дозвілля та соціалізації молоді відповідно до їх потреб. «С.А.Т» — комунікативний простір, який був побудований на принципах організації дозвілля молоді, враховує

сучасні потреби та проблеми, які має молодь, щодо використання вільного часу, а також це поєднання різних форматів в одному просторі.

Було проведено 8 заходів, візуалізація яких об'єднана у відео-ролик з формуванням особливостей та демонстрацією основних результатів «С.А.Т» під час реалізації цього проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корсун І.В. Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу. - Луганськ, 1996. - 201 с
2. Слободянюк А. В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві [Текст] // Вісник «ВПІ». – 2011. – №1. – С.16-20.
3. Слободянюк А. В. Проблеми адаптації студентської молоді у вищому навчальному закладі (за результатами соціологічного дослідження) [Текст] / А. В. Слободянюк // Гуманізм та освіта: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 21-23 вересня 2004 р. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – Т. 2. – С. 244-247.
4. Слободянюк А. В. Особистісні ресурси студентської молоді (на матеріалах соціальнопсихологічних досліджень) [Текст] / А. В. Слободянюк, Л. В. Косарева // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. – 2018. – № 17. – С. 89-95
5. Дослідження «Молодь України, 2015» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf
6. Монастирська В. В. Проведення вільного часу студентами [Електронний ресурс] / В. В. Монастирська, А. В. Слободянюк // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. – Електрон. текст. дані. – 2018. – Режим доступу:
<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4718>.
7. Дослідження «Молодь України, 2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34441>

8. Піча В.М. Культура вільного часу: філософсько-соціологічний аналіз. – Львів: Світ, 1990. – 149с.
9. Гордон Л.А., Клопов Э.В. Человекпослеработы. Социальныепроблемыбыта и внерабочеговремени. - М.: Наука, 1972. – 89 с.
10. Орлов А.С. Труд и рекреация // СОЦИС. – 1991. - №10. – С. 23-33. 6. Кірсанов В. Комплексна модель дослідження дозвілля: сутність і шляхи побудови // Вісник книжкової палати. – 2006. – №7. – С. 40-43.
11. Бочелюк В. Й. Дозвіллєзнавство. [навчальний посібник]. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с
12. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І.В. Петрова. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
13. Піча, В.М. Ваше свободноевремя / В.М. Піча. – Киев, 1988. – 69 с.
14. Піча В. М. Вільний час: тенденції і проблеми розвитку. / В. М. Піча. – К., 1992. –106 с.
15. Піча В. М. Культура вільного часу (Філософсько-соціологічний аналіз) / В. М. Піча. – Львів : «Світ», 1990. – 152 с.
16. Погорілий О. Актуальні проблеми культури і освіти//Проблеми соціології. Міжвідомчий науковий збірник. №2, 2005. 456 с.
17. Презентація дослідження «Стан та чинники здоров'я українських підлітків» / Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка, Міністерство охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <http://presscenter.ukrinform.ua/presscenter-3820.html>
18. Соціологія культури. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. – К.: “Каравела”, 2003. – 296с.
19. Філософія: Навчальний посібник / За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584с.

20. Inglehart R. Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies / R. Inglehart – Princeton: Princeton University Press. 1997. – P.251.
21. Кірсанов В.В. До визначення предмета рекреації в контексті педагогічних проблем дозвілля / В.В. Кірсанов // Вісник Книжкової палати. – 2004. – №9. – С. 28-31.
22. Бочелюк В.Й. Дозвіллєзнавство: навч. посіб. / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 208 с.
23. Friedmann G. Letravailenmiettes / G. Friedmann. – P., 1964.
24. John R. Kelly Leisure / R. John. – USA: Allyn&Bacon, 1996. – 436 p.
25. Herausforderung Freizeit-Perspektiven für die 90-er Jahre / Opaschowski h. W., Stubenvoll R., Wemitz R. Und andere. – Hamburg, 1990.
26. Kaplan M. Leisure: theory and policy / M. Kaplan – N. Y., 1975.
27. Shivers J.S. Leisure and recreation concepts: a critical analysis / J.S. Shivers. – Boston, 1981.
28. Popp R. «Freizeitpädagogik» - ein neues Subsystem der Sozialpädagogik / Sozialarbeit: «Gemeinwesenorientierung» und «Animation» als Bestimmungsmomente der «Freizeitpädagogik» // Konture der Sozialarbeit. - Wien, 1995.
29. Parker St. Group Life: Individual Interests and Social Purposes // World Leisure Congress. - Lisbon, Portugal: Instituto de Ciencias Sociales, Universidad de Lisbon, 1994.
30. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Р. Арон: пер. з франц. - К.: Юніверс, 2004. - 688 с.
31. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій / М.Ф. Головатий. - К.: МАУП, 2006. - 304 с.
32. Катаев С. Л. Сучасне українське суспільство: навч. посіб. / С. Л. Катаев. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 200 с.
33. Культура-суспільство-особистість: навч. посіб. / За ред. Л.Скокової. - Ін-т соціології НАЛ України, 2006. - 396 с.

34. Піча В.М. Соціологія вільного часу. - Львів, 1993.
35. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О.Злобіна, В.Тихонович. -К.: Стилос, 2001. -23 8 с.
36. Соціальний ареал життя особистості / За ред. М.Шульги. - К: І-нт соціології НАЛ України, 2005. - 400 с.
37. Соціальні виміри суспільства: зб. наук, праць. - К : І-нт соціології НАЛ України, 2007. - Вип. 10. - 428 с.
38. Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л.Кона і його співпрацівників / Пер. з англ. за наук. ред. В.Хмелька. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. - 559 с.
39. Щербина В.М. Образи інформаційного суспільства: Соціологічний вимір культури. - К: І-нтсоц. та культ, зв'язків ім. св. Княгині Ольги, 2005. -24 8 с.
40. Пішун С.Г. Проблеми формування культурних потреб студентів та шляхи їх вирішення.// Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Суми: СумДПУім.А.С.Макаренка, 2001. С. 237-244.
41. Ільїн В.В. Культура і творчість // Деякі аспекти формування національної культури студентської молоді. Збірник наукових статей. К. : ІЗМН, 1997. с. 83–99.
42. Риболовлева Е.П., Смоляр Л.О. Методологічний аспект проблеми вільного часу студентської молоді // Формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, соціального і гуманітарного мислення у студентів у позанавчальний час. К., 1993. С. 91
43. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах : підручник / І. В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.
44. Пішун С. Г. Формування культури дозвілля студентів ВНЗ в умовах роботи студентського клубу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С. Г. Пішун. – К., 2005.
45. Путіловська Н. Б. Формування особистості студентів в умовах вільного часу / Н. Б. Путіловська // Збірник наукових праць. – Вип. 20. Т.1 :

- Педагогічні науки / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ, 2008. – С. 165.
46. Савченко О. Від людини освіченої – до людини культури / О. Савченко // Рідна школа. – 1996. – № 5–6. – С. 3
47. Паскаль О.В. Соціальна робота у сфері дозвілля / О. В. Паскаль : навч. посібник. – Одеса: Поліграф, 2007. - 120 с.
48. Котловий С.А. Соціалізація особистості в дозвіллевій діяльності / С.А. Котловий // Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 квітня 2017 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К. : – НАУ, 2018. – С. 133-135
49. Белецька І.В. Вплив організованого вільного часу на становлення особистості учня / І.В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. - Луганськ: ЛНУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. - № 1. - С.27-34.
50. Денисенко А. Становлення ідеї організації дозвілля у світовій і вітчизняній педагогічній думці / А. Денисенко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. - Ч. II - 2013.-С .123-128.
51. Довідник з соціальної роботи / [Л.М.Дунаєва, Л.А.Снігур, У.В.Варнава та інші], [За ред. Л.М.Дунаєвої]. - О.: Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015. -402с.
52. Конончук А.І. Збірник наукових доробків студентів-дослідників факультету психології та соціальної роботи і А. І. Конончук. - Ніжин: ИДУ імені М.В. Гоголя, 2012. - Вип. 4. - 223с.
53. Творчий потенціал вільного часу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osvita.ua/>
54. Пішун С. Г. Вільний час та його використання як інтегративний чинник розвитку особистості студента. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/60/81/82>

55. Яременко Н.В. Дозвіллезнавство: навчальний посібник / Н.В. Яременко. — Фастів: Поліфаст, 2007. - 460с.
56. Ярошевич Т.М. Досуг: теоретические аспекты, структура, содержание / Т.М. Ярошевич // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. - 2014. - № 1. - С. 299-304
57. Europeans Choose In Over Out By Mary Kissel Staff Reporter of The Wall Street Journal. [Електронний ресурс]. — Режим доступу. <https://www.wsj.com/articles/SB105847048989145000>
58. Прес-релізи та звіти користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13-18 травня 2022 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1115&page=1>
59. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 208 с.
60. ІНАУ. Данні дослідження інтернет-аудиторії за січень 2019 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу. <https://inau.ua/news/novyny-inau/ohlasheny-dannye-yssledovanyu-ynternet-audytoryu-ukrayny-za-yanvar-2019>